

УДК 342.565.2:616 036.22

Bibliid 1451-3188, 22 (2023)

Год XXII, бр. 83, стр. 259–284

Изворни научни рад

Рад примљен 20. 3. 2023. године

Рад одобрен 1. 5. 2023. године

DOI: https://doi.org/10.18485/iipr_ez.2023.22.83.15

УЛОГА УСТАВНОГ СУДСТВА ТОКОМ ПАНДЕМИЈЕ КОВИД-19

Ана ЧОВИЋ*

Анстракт: Иако знамо да се уставом зајемчена права могу ограничити само у случају када је то допуштено законом, у обиму који то устав предвиђа, без задирања у њихову суштину и смањивања њиховог достигнутог нивоа, док се законом могу прописати начини њиховог остварења када је то уставом изричито предвиђено и неопходно због природе самог права, претходне године живота у пандемији поставиле су многа питања која се тичу поштовања ових општеприхваћених одредаба права. Да ли између евентуалног ограничења права и сврхе увек постоји сразмера, односно да ли се прибегава мањим ограничењима ако се сврха може њима постићи, или се дешава да државне власти злоупотребљавају овлашћења која су им поверена вољом грађана у ситуацијама када се суочавамо са неким изазовним околностима које се нису могле прецизно предвидети и регулисати приликом правног нормирања у различитим областима, питање је које се данас поставља, чини се, чешће него икад пре. Ауторка ће у раду покушати да одговори на претходно постављено питање након анализе пресуда које су уставни судови доносили у појединим државама током пандемије Ковид-19 (*Covid-19*), као резултат различитих поступака који су били покретани. У којој мери се одлуке ових судова разликују од државе до државе, чиме су се њихови

* Институт за упоредно право у Београду. Е-mail: a.covic@iup.rs. Рад је настао као резултат научноистраживачког рада Института за упоредно право, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије према Уговору о реализацији и финансирању научноистраживачког рада НИО у 2023. години (евиденциони број: 451-03-47/2023-01/ 200049 од 3.2.2023).

доносиоци превасходно руководили приликом одлучивања и да ли је очекивана уставносудска заштита пружена или је иста изостала?

Кључне речи: Ковид-19, уставно судство, људска права, злоупотреба власти.

1) УВОД

„Тамо где престаје закон, почиње тиранија” – Џон Лок

Чланом 202. Устава Републике Србије прописано је да: „Одступања од зајемчених права су дозвољена за време ванредног стања или ратног стања у обиму у којем је то неопходно, а престају престанком ванредног или ратног стања”.¹ Дана 15. марта 2020. године, на територији Републике Србије председник Републике, председник Народне скупштине и председник Владе донели су Одлуку о проглашењу ванредног стања, које је на снази било до 6. маја 2020. године када је Одлуком Народне скупштине укинута.² Влада Републике Србије 10. марта 2020. године донела је одлуку којом је Ковид-19 проглашен заразном болешћу.³ Уредбом о мерама за време ванредног стања ограничено је и спречено кретање људи са овим вирусом, као и особа за које постоји сумња да су заражене, као и одржавање скупова на отвореном, а ограничено је у затвореном простору.⁴ Наредбом о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Србије забрањено је кретање у периоду дужем од 24 сата за сва лица на територији државе.⁵ Поменути сценарио који смо сви доживели био је скоро истовестан, са мањим или већим одступањима, у скоро свим државама света, па се први пут на глобалном нивоу десило нешто до тада незамисливо – основна људска права и слободе преко ноћи су постала упитна, као и обим њиховог уживања. Међународно право људских права стављено је ван снаге. Грађани су били спречени да се крећу чак у периоду од неколико спојених дана, без могућности да баце ђубре или оду до продавнице, а ношење маски је постао најважнији модни детаљ, који код неких појединаца опстаје и данас. Бискуп Католичке цркве Карло Марија Вигано (*Carlo Maria Viganò*), глобалну ситуацију описао је као, „тоталитарну тиранију, комбинацију диктатуре и тероризма, потпуну контролу финансијске и идеолошке елите

¹ „Устав Републике Србије”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 96/2006, 115/2021.

² „Одлука о проглашењу ванредног стања”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 29/2020.

³ „Одлука о проглашењу болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2 заразном болешћу”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 23/2020. Интернет: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/odluka/2020/23/1/reg.10.3.2020>.

⁴ „Уредба о мерама за време ванредног стања”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 31/2020-3 од 16. марта 2020.

⁵ „Наредба о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Србије”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 34/2020, 39/2020, 40/2020, 46/2020 и 50/2020.

над националним владама, јавним и приватним институцијама, медијима, судством, политичким и верским лидерима, и бацање људских права под ноге у име опасности – данас здравствене, сутра можда еколошке, што се чини ради новца, али још више због централизовања моћи и успостављања новог светског поретка”.⁶ И председници држава имали су своје виђење ствари, па је тако председник Француске Емануел Макрон (*Emmanuel Macron*) 5. јануара 2022. изјавио да су „невакцинисани људи неодговорни, а неодговорна особа није грађанин”.⁷ Аутор Вилем вен Ардт (*Willem van Aardt*) закључује да је „употребом и злоупотребом ванредног стања целокупан политичко-уставни живот преузео нови облик владавине сличан нацистичком добу биомедицинског фашизма”.⁸ Такође, данас доступни подаци о ефикасности вакцинације доводе у питање Макронову дефиницију „неграђанина”.⁹ Од марта 2020. године до средине јуна 2020. године, државе чланице Европске уније, њих деветнаест, усвојиле су уставно ванредно стање, законом прописани ванредни режим, или обоје, а осам држава је омогућило владама да усвоје мере ограничавања путем посебног или уобичајеног законодавства.¹⁰ Требало би поменути да је у свим државама чланицама ЕУ које су прогласиле уставно ванредно стање, осим Естоније и Словачке, национални парламент учествовао у одлуци о проглашењу или продужењу ванредног стања, јер је

⁶ Archbishop Carlo Maria Viganò, “Calls for Resistance Against New World Order”. Интернет: <https://www.youtube.com/watch?v=LpjLyy9j-KA>, 16.03.2022.

⁷ „Они нису грађани” – изјава Макрона шокирала свет (5. јануар 2022), *Б92, Јутарњи лист*. Интернет: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?уууу=2022&mm=01&dd=05&nav_category=78&nav_id=2083165, 10.3.2020.

⁸ Willem van Aardt, *Covid-19 Lawlessness*, Chicago: Mallard Publications, 2022, p. 17.

⁹ До октобра 2021. године Сингапур је имао највећу стопу вакцинације у свету са 80% потпуно вакцинисаних грађана, а према подацима Светске здравствене организације стопа инфекције и смртности све време је била висока. Такође, у Сједињеним Америчким Државама највећу стопу вакцинације имала је држава Вермонт са 99,9% вакцинисаних изнад 64 године и 75% вакцинисаних старости између 18 и 64 године, али упркос томе, стопа инфекције и смртности била је виша него икад пре. У Израелу је 60% хоспитализованих пацијената било потпуно вакцинисано. *Ibid.*, pp. 83, 84, 100.

¹⁰ Од седамнаест држава чланица са уставном клаузулом погодном за одговор на пандемију, њих десет је одлучило да употреби клаузулу у првом таласу пандемије (Бугарска, Чешка, Естонија, Финска, Мађарска, Луксембург, Португал, Румунија, Словачка, Шпанија), седам држава чланица (Хрватска, Немачка, Литванија, Малта, Холандија, Пољска и Словенија) одлучиле су да не прогласе ванредно стање, док су законски режими примењени у четрнаест држава чланица (Бугарска, Хрватска, Француска, Немачка, Мађарска, Италија, Летонија, Литванија, Малта, Пољска, Португалија, Румунија, Словенија и Словачка). Посебна законодавна овлашћења која је извршавала извршна власт коришћена су у само неколико држава: Белгија, Грчка, Италија, Румунија и Шпанија. Видети: Maria Crego Diaz & Silvia Kotanidis, “States of Emergency in Response to the Coronavirus Crisis”, EPRS – European Parliamentary Research Service, 2020. Интернет: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659385/EPRS_STU\(2020\)659385_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659385/EPRS_STU(2020)659385_EN.pdf), 10.3.2020

парламент морао да прогласи ванредно стање (Бугарска), да одобри проглашење ванредног стања (Финска, Португалија и Румунија, Чешка) или да одобри његово продужење.¹¹ Нове околности биле су, очекивано, праћене и одлукама Уставних судова држава, па је интресантно видети како су се „чувари законитости и уставности, људских и мањинских права и слобода” снашли у новонасталим околностима.

2) ПАНДЕМИЈА КАО ПРАВНИ ТЕСТ ЗРЕЛОСТИ И САМОСТАЛНОСТИ УСТАВНИХ СУДОВА У ПОСТУПКУ ДОНОШЕЊА ОДЛУКА

Уставни суд Републике Србије

Мере ограничења и забране слободе кретања грађана Србије представљале су једне од наригорознијих у Европи према подацима Београдског центра за људска права, па се тако наводи да су резултати истраживања које је обухватило 39 држава Европе, показали да је 69% држава увело мере којима се ограничава слобода кретања, 18% држава је увело полицијски час, а у 15% држава су уведене мере којима се додатно ограничава слобода кретања старијих особа.¹² Наредбом о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Србије, током ванредног стања у Србији је уведен полицијски час и грађанима Србије је било забрањено кретање радним данима од 17 (неколико дана и од 15) до 5 часова, а викендом, од петка у 17 часова до понедељка у 5 часова. Потпуна забрана кретања особама старијим од 65 година трајала је 34 дана, уз могућност одласка у куповину једном недељно, одређеног дана, у периоду од 4 до 7 часова. Нико од надлежних (оних који су у то време одлучивали о нашим животима и који су готово свакодневно са медијских сервиса извештавали о „рату у коме се сви налазимо са непознатим вирусом”), није поставио питање како на старије грађане и њихово здравствено стање утиче немогућност кретања и одсуство дневне шетње у одређеном трајању, што је право загарантовано и лицима на одслужењу затворске казне. Да ли је постојао оправдан разлог да се овој популацији не одобри макар једночасовна шетња у периоду када је за остале грађане на снази била забрана кретања (након 17 часова), и колико је штете тиме учињено за физичко и ментално здравље наших старијих суграђана, ни данас немамо одговор. Као последица свих ових дешавања, дошло је до првих

¹¹ *Ibid.*

¹² Београдски центар за људска права, 2020, наведено према: Ана Човић, Оливер Николић, “The Right to Freedom of Movement During the Covid-19 Pandemic”, The XI International Scientific Conference *Archibald Reiss Days*, Belgrade: University of Criminal Investigation and Police Studies, 2021, p. 425.

покушаја да се пред Уставним судом Републике Србије оспоре уставност и законитост Наредбе, али и Одлуке о проглашењу ванредног стања.¹³ Ауторка Стјепановић подсећа да су кинеске власти користиле изузетно насилне мере те, такође, закључује да је „наша земља увелико пратила пример Кине, јер се за мере које је наша Влада наметнула грађанима ради спречавања ширења Ковид-19 потпуно слободно и оправдано може рећи да су биле међу најдрастичнијим у Европи.”¹⁴ А како је реаговао наш Уставни суд? Решењем Уставног суда од 22. маја 2020. године (ИУо-42/2020)¹⁵, поводом иницијатива за оцену уставности и законитости Одлуке о проглашењу ванредног стања, Веће суда је одбацило иницијативе за покретање поступка за оцену уставности и законитости Одлуке о проглашењу ванредног стања, као и захтеве за обуставу извршења појединачних аката и радњи предузетих на основу оспорене Одлуке. У образложењу одлуке Уставног суда наводи се да „Уставни суд подсећа да, у поступку оцене уставности и законитости, не суди на основу чињеница нити суди о чињеницама, али имајући у виду претходно речено о уставном услову проглашења ванредног стања, Уставни суд оцењује да би се заразна болест Ковид-19 могла сматрати јавном опасношћу која угрожава опстанак државе или грађана, у смислу члана 200. става 1. Устава (...), и у вези с тим оцењује да је особеност ванредног стања управо у томе што допушта одступање од редовног режима људских права да би се што делотворније превазишле ванредне околности и успоставио нарушени јавни поредак (...)”. Уставни суд даље констатује да „наводи подносилаца иницијатива нису уставноправно утемељени.” Судија Јован Тирић у издвојеном мишљењу навео је да је „крајња нужда могла бити актуелна за време пандемије коронавируса (...)”. „У условима релативно велике смртности од коронавируса, непостојања лека и недовољног знања о читавом феномену коронавируса, ускраћивање слободе кретања се показало као мера крајње

¹³ Подносиоци иницијатива сматрали су да је оспорена одлука донета иако нису били испуњени услови за проглашавање ванредног стања, као и да је супротно Уставу ванредно стање проглашено уз супотпис председника Народне скупштине, председника Владе и председника Републике, уместо од стране Народне скупштине. Такође, у погледу постојања епидемије као разлога за несастајање Народне скупштине, подносиоци иницијатива су истицали да се ради о правно неприхватљивом аргумену, јер је Наредба о проглашењу епидемије заразне болести Ковид-19 (*Службени гласник РС*, број 31/20) донета 19. марта 2020. године, након оспорене одлуке, а општа забрана ретроактивности (члан 197. Устава) не дозвољава да се наводна немогућност састајања Народне скупштине образложи накнадно проглашеном епидемијом.

¹⁴ Богдана Стјепановић, „Вакцинација и слобода кретања”, у: (ур. Здравко Грујић) *Правни систем у времену нове реалности*, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2021, стр. 104.

¹⁵ „Решење Уставног суда Републике Србије ИУо-42/2020. од 22. маја 2020”, *Службени гласник РС* 77/2020, <http://www.ustavni.sud.rs/page/predmet/sr-Latn-CS/16219/?NOLAYOUT=1>, 10.3.2020.

нужде и сврсисходности.” Истина, смртност од вируса била је изузетно ниска и у моменту када је Уставни суд одлучивао (2,15% у Републици Србији), али и након тога, због чега не може бити јасно претходно наведено образложење које је судија дао у сагласном издвојеном мишљењу.¹⁶ Аргумент недовољног знања постоји и данас након три године од проглашења пандемије и масовне вакцинације (до 12. марта 2023. године употребљено је 13.232.780.775 доза вакцине, а око 72,3% укупне светске популације примило је бар једну дозу вакцине).¹⁷ Међутим, од изузетног је значаја имати консензус у вези питања да ли нечије (у овом случају и глобално) незнање или недовољно знање, може бити оправдање за брутално кршење устава, закона и стављање целокупног правног поредка широм света ван снаге? Такође, када говоримо о проценту смртности од вируса требало би узети у обзир да је у популацији до 70 година старости тај проценат значајно мањи и износи око 0,3%.¹⁸ У другој одлуци Уставног суда Републике Србије бр. ИУо-45/2020, од 17. септембра 2020. године, обустављен је поступак за утврђивање уставности Наредбе о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Србије.¹⁹ У погледу навода појединих иницијатива да су наведеним мерама забране кретања лица од 65 и више година живота била лишена слободе и да им је тиме повређено Уставом зајемчено право на слободу и личну безбедност из члана 27. Устава, односно допунска права у случају лишења слободе без одлуке

¹⁶ Дана 22. маја 2020. у Србији је укупно регистровано 11.024 потврђених случајева Ковид-19 и 237 преминулих од почетка пандемије (2,15%). Видети: „Информација о новом корона вирусу на дан 22. мај 2020. године у 15 часова” (22. мај 2020), *Министарство здравља – Република Србија*. Интернет: <https://www.zdravlje.gov.rs/vest/347701/informacija-o-novom-kورونا-virusu-na-dan-22-maj-2020-godine-u-15-casova.php>, 3.03.2021. Према подацима Светске здравствене организације, закључно са даном 19. јулом 2021. године, у свету је регистровано близу 190 милиона потврђених случајева заразе вирусом Ковид-19 и око 4 милиона смртних случајева, што представља стопу смртности око 2,15%. Према истим подацима у Србији је до 19. јула 2021. године регистровано укупно 718.465 случајева оболелих, од чега 7.080 смртних случајева, што је стопа смртности мања од 1%. До 15. марта 2023. године у свету је регистровано укупно 760 милиона потврђених случајева заразе и близу 7 милиона смртних случајева (мање од 1%), а у Србији око 2,5 милиона потврђених случајева заразе и близу 18.000 смртних случајева (око 0,7%). Према наведеним подацима може се закључити да доступност вакцина и вакцинисање 48% становништва у Србији није зауставило нити успорило ширење вируса, нити је значајно утицало на проценат смртности. Видети: “WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard”, World Health Organization, 2023. Интернет: <https://covid19.who.int>, 15.3.2023

¹⁷ *Ibid.*, Josh Holder, “Tracking Coronavirus Vaccinations Around the World”, *The New York Times*. Интернет: <https://www.nytimes.com/interactive/2021/world/covid-vaccinations-tracker.html>, 15. 3. 2023.

¹⁸ Willem van Aardt *op. cit.*, p. 89.

¹⁹ „Одлука Уставног суда Републике Србије ИУо-45/2020 од 17. септембра 2020”, *Службени гласник РС*, бр. 126/2020. Интернет: <https://www.propisi.net/odluka-ustavnog-suda-rs-broj-uo-45-2020/>, 15.3.2023.

суда из члана 29. Устава, у образложењу Суд наводи да, „прописане мере забране кретања одређених категорија лица не представљају лишење слободе ни према својој сврси, нити према њиховој садржини (...). Садржина тих мера се суштински своди на стварање неопходних услова за делотворну заштиту од опасне заразне болести у конкретним околностима, баш циљно оних грађана који су због своје старости, у највећем броју случајева непосредно повезани и са неким хроничним болестима које су типичне за људе старије животне доби”. У издвојеном мишљењу судија Тамаш Корхеџ истакао је да је у овом предмету Уставни суд оцењивао уставност одредаба прописа донетих у време проглашеног ванредног стања, прописа који су престали да важе у време одлучивања Уставног суда, те да одлука Суда има пре свега декларативни карактер и не утиче на ефикасност борбе против ширења коронавируса. Он наводи да судови нису оспособљени да процењују и оцењују оправданост и квалитет мера које извршна власт у сарадњи са медицинском струком, предузима у заштити становништва. С друге стране, „суд не сме да потврди уставност наредбе државног органа, чак ни онда ако иста представља оправдано вршење власти у ванредним околностима; судови врше правну власт, морају се држати устава и закона, иначе постају инструмент одређене политике”.²⁰ Судија Корхеџ прецизира да овлашћења Владе током ванредног стања не могу бити пренета на Министарство унутрашњих послова, а поводом довођења у питање чињенице да се у наредби министра унутрашњих послова појавило ограничење које ограничава могућност људи да напуштају домове (не њихов излазак на јавне површине, већ излазак из стана), судија Корхеџ наводи да ово није у складу са самом Владином уредбом, јер иста не дозвољава Министарству унутрашњих послова да осуђује људе на тзв. кућни притвор, већ само ограничава кретање у јавном простору.²¹ Тако, на пример, „ако у својој згради одем код комшије или у подрум, нисам ни на тренутак ушао у јавни простор, али то је и даље било кажњиво у време када сама Влада уредба није дозвољавала то”.²²

Уставни суд Републике Хрватске

Уставни суд Републике Хрватске, на седници дана 21. децембра 2021. године, донео је решење број: У-І-5781/2021 којим није прихватио предлоге за оцену сагласности с Уставом члана 47. Закона о заштити становништва од

²⁰ *Ibid.*

²¹ Peter Kokai, „Dr Tamaš Korhec, sudija Ustavnog suda, o pravima tokom pandemije: U jednom slučaju, Vlada je dobila crveni karton”, *Magločistač*. Интернет: <https://www.maglocistac.rs/drustvo/dr-tamas-korhec-sudija-ustavnog-suda-u-jednom-slucaju-vlada-je-dobila-crveni-karton>, 10.7.2021.

²² *Ibid.*

заразних болести.²³ Одлуком број U-II-6004/2021 Уставни суд Републике Хрватске није прихватио предлог за оцену сагласности с Уставом и законом Одлуке Владе Републике Хрватске о успостављању националног система за издавање ЕУ дигиталне Ковид потврде. Оспореном Одлуком успостављен је, у сврху спровођења Уредбе (ЕУ) 2021/953, национални систем за издавање ЕУ дигиталне Ковид потврде, с циљем да се олакша слободно кретање грађана током пандемије Ковид-19 узроковане вирусом SARS-CoV-2, сврсисходнијег доприноса поступном укидању ограничења кретања, уз остваривање високог степена заштите јавног здравља. Одлуком број U-II-5417/2021, Уставни суд Републике Хрватске није прихватио предлоге за оцену сагласности са Уставом и законом Одлуке о увођењу посебне сигурносне мере обавезног тестирања свих запослених у здравственим установама и трговачким друштвима који обављају здравствену делатност и приватних здравствених радника на вирус SARS-CoV-2 и Одлуке о увођењу посебне сигурносне мере обавезног тестирања свих запослених у области социјалне заштите, најмање два пута недељно. Изузетно, тестирање није било обавезно за оне запослене који су испуњавали услов вакцинације или су прележали Ковид-19, осим ако имају знакове респираторне инфекције, друге симптоме или знакове заразне болести Ковид-19 или позитивну епидемиолошку историју болести (упркос чињеници што су постојали и асимптоматски случајеви заразе вакцинисаних особа, као и оних који су прележали вирус). Легитимни циљ је заштитити животе и здравље запослених, као и кориснике ових установа, а оспорена мера следи легитимни циљ, наводи се у образложењу. Уставни суд је оценио да, „према резултатима научних истраживања, научних радова и прикупљеним искуствима стеченим за време епидемије, који су предочени Уставном суду произлази да је знатно мања вероватноћа заразе и ширења болести Ковид-19 међу особама које су вакцинисане или су преболеле болест него међу невакцинисаним особама”. Поједини предлагачи истицали су да је тачком 7.3.2. Резолуције број 2361 Већа Европе прописано да су државе дужне осигурати да нико није дискриминисан због тога што није вакцинисан, било због могућих здравствених ризика или зато што то не жели, као и да је тачком 7.3.1. прописано да су државе дужне осигурати да грађани буду обавештени да вакцинација није обавезна и да нико не може бити изложен политичком, друштвеном или другом притиску да буде вакцинисан ако то не жели. Наведени приговор повезан је с приговором да се оспореним одлукама заправо уводи општа обавеза вакцинисања, односно да је циљ мере „присилити” људе да се вакцинишу. Уставни суд је и те приговоре оценио неоснованим. Наводи се да чињеница јесте да вакцинисани и они који су

²³ „Приопћење за јавност Уставног суда Републике Хрватске”. Интернет: https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/Priopcenje_za_javnost_sa_sjednice_Ustavnog_suda_RH_od_21.12.2021.pdf, 3.2.2023.

преболели не морају додатно да се тестирају, међутим, наведено не упућује да су тим условом невакцинисани појединци који нису преболели болест Ковид-19 стављени у неповољнији положај и да им је тиме наметнут несразмеран терет. Европски суд за људска права у предмету *Замбрано против Француске* (бр. 41994/21, одлука од 7. октобра 2021), утврдио је да Ковид потврде, докле год невакцинисаним појединцима омогућују да потврду добију доказом да су преболели вирус или доказом о тестирању, као алтернативама вакцинацији, не представљају законодавну меру којом се уводи вакцинацију или која *de facto* обавезује појединце да се вакцинишу.²⁴ У односу на приговоре да се забраном запосленима да бораве у просторијама послодавца ограничава њихово право на рад и слобода рада ако се одбију тестирати, односно предочити ЕУ дигиталну Ковид потврду или одговарајући други доказ, Уставни суд је навео да које ће то даље последице имати на радни однос тих особа не одређују оспорене одлуке већ општи прописи радног права и прописи који уређују јавну и државну службу. Уставни суд Републике Хрватске донео је ове Одлуке са десет гласова за и три гласа против.

Уставни суд Босне и Херцеговине

Судије Уставног суда Босне и Херцеговине показале су одређен ниво друштвене одговорности и интегритета приликом одлучивања у условима пандемије, и може се слободно рећи да је овај Суд стајао, као светионик, на бранику заштите основних људских права и слобода у изузетно изазовним временима, уливајући наду у будућност и опстанак правне струке. Суд је 22. априла 2022. године, одлучио да је Наредбама Федералног штаба Цивилне заштите од 20. и 27. марта 2020. године, којим је наређена забрана кретања лицима млађим од 18 година и старијим од 65 година на подручју Федерације Босне и Херцеговине, прекршено право на слободу кретања из члана II/3.м Устава Босне и Херцеговине и члана 2. Протокола број 4. уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода у односу на апеланте и сва остала лица у релевантно истој чињеничној и правној ситуацији.²⁵ Према мишљењу Уставног суда, оспорене мере не испуњавају захтев пропорционалности из члана 2. Протокола број 4. уз Европску конвенцију, јер се из оспорених наредби не види на чему су засноване процене Федералног штаба Цивилне заштите да групе на које се мере односе носе већи ризик да ће се заразити или пренети заразу Ковидом 19; такође мере нису стриктно временски ограничене, није утврђена

²⁴ *Zambrano v. France*, 41994/21, 7 October 2021. Интернет: [https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:\[%22document%22\],\[%22itemid%22:\[%22002-13421%22\]%7D,10.3.2023](https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:[%22document%22],[%22itemid%22:[%22002-13421%22]%7D,10.3.2023).

²⁵ „Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине AP 1217/20 од 22. априла 2020”, *Службени гласник БиХ*, бр. 26/20. Интернет: [http://sluzbenilist.ba/page/akt/7XvnB8uDg48=,10.3.2023](http://sluzbenilist.ba/page/akt/7XvnB8uDg48=).

обавеза њиховог редовног преиспитивања, нити су разматране могућности увођења блажих мера. Влади Федерације Босне и Херцеговине и Федералном штабу Цивилне заштите наложено је да у року од пет дана од дана пријема одлуке, ускладе Наредбу Федералног штаба Цивилне заштите са стандардима из Устава Босне и Херцеговине и Протокола број 4. уз Европску конвенцију, да у року од три дана обавесте Уставни суд о спровођењу налога из ове одлуке. Осам месеци касније Одлуком Уставног суда БиХ (АП-3683/20 од 22.12.2020. године), о кршењу људских права на приватан живот и слободу кретања, а у вези обавезе ношења заштитних маски и полицијског сата, утврђују се повреде права на „приватни живот” из члана II/3.ф) Устава БиХ и члана 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, због Наредби о обавезном ношењу маски, као и права на слободу кретања из члана II/3.м) Устава БиХ и члана 2. Протокола број 4. уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода.²⁶ Захваљујући овој Одлуци сви грађани и пословни субјекти у ФБиХ који су прекршајно кажњени добили су правни основ да поднесу тужбе у парничном поступку против Федерације БиХ и Кантона Сарајево због стицања без основа. У случају издавања прекршајних налога у судском поступку грађани се могу позвати се на Одлуку Уставног суда БиХ број АП-3683/20, поднети захтев за обустављање прекршајног поступка, на основу којег је суд дужан донети одлуку о одбацавању прекршајног налога. Уставни суд БиХ није поништио Наредбе Кризног штаба Федералног министарства здравства број 01-33-6301/20 од 9. новембра 2020. године и Наредбе Кризног штаба Министарства здравства Кантона Сарајево број 62-20/2020 од 12. октобра 2020. године, јер је сматрао да би таквим укидањем „с обзиром на несумњив јавни интерес за увођење неопходних мера заштите становништва од пандемије, могле настати негативне последице пре него што законодавна и највиша извршна власт предузму мере у оквиру својих овлашћења и обавеза”. Уставни суд БиХ је у Одлуци на основу члана 72. став (4) Правила Уставног суда БиХ, наложио Парламенту и Влади ФБиХ да одмах, а најкасније у року од 30 дана од дана пријема Одлуке, предузму активности и ускладе своје деловање са стандардима из члана II/3.ф) Устава Босне и Херцеговине и члана 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, те стандардима из члана II/3.м) Устава БиХ и члана 2. Протокола број 4. уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода.

Уставни суд Шпаније

Слично је становиште Уставног суда Шпаније, који је у јулу 2021. године, донео одлуку о неуставности закључавања (са шест гласова за и пет гласова

²⁶ „Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине АП 3683/20 од 22. децембра 2020”, *Службени гласник БиХ*, бр. 85/20. Интернет: <http://sluzbenilist.ba/page/akt/4EeZhRWYGo0=,10.3.2023>.

против), које је 2020. године проглашено као одговор на пандемију, а захваљујући чему је људима који су кажњени због кршења правила дата могућност да туже државу ради повраћаја новца који им је наплаћен на име казни. С друге стране, тужбе људи и предузећа који желе тужити владу, јер су због закључавања изгубили новац, нису биле прихваћене. Пресуда суда била је одговор на тужбу десничарске политичке странке Vox. Влада Шпаније је 14. марта 2020. године прогласила ванредно стање, и према ванредним правилима готово свим људима у земљи наређено је да остану код куће, а одлазак је био могућ само из основних разлога, до јуна 2020. године. Суд је у свом образложењу навео да ванредно стање није довољно да би се оваквим ограничењима пружила уставна потпора. Да би законски ограничила слободе људи у мери у којој је то учињено, нагласио је Суд, Влада би морала да прогласи стање изузетности уместо ванредног стања. У Шпанији Влада може прогласити ванредно стање – на шпанском познатом као „стање узбуне” – и применити га пре него што се о њему расправља у парламенту, што омогућава Влади да успостави нова правила релативно брзо. Али када се говори о стању изузетности, предлог би право требало поднети парламенту, будући да Шпанија има три нивоа ванредног стања: ванредно стање, изузетно стање и највиши ниво или опсадно стање.²⁷

Уставни суд Аустрије

У марту 2020. године, у Аустрији је усвојено неколико закона у циљу решавања кризе, укључујући Закон о мерама Ковид-19 који је убрзо након тога постао правни основ за затварање наметнуто министарском уредбом. Ово почетно затварање трајало је до краја априла 2020. године, након чега су мере ублажене. Аустријски уставни суд је у јулу 2020. године, пресудио да Закон о мерама Ковид-19 није довољна правна основа за свеобухватно затварање, због чега је ограничење боравка код куће уведено у марту и априлу 2020. године проглашено незаконитим.²⁸ Као реакција на одлуке Уставног суда из јула 2020. године, у септембру 2020. усвојена је свеобухватна измена Закона о мерама Ковид-19 и од тада правни основ за мере изолације постаје прецизнији. Из правне перспективе, може се говорити о другој фази управљања пандемијом, која почиње крајем септембра 2020. године, и коју карактерише много прецизнија законска основа, али и све већи политички проблеми. Од јесени 2020. године, савезне покрајине имају већу политичку реч у доношењу мера у савезној држави Аустрији, иако је регулисање

²⁷ “Covid: Spain’s Top Court Rules Lockdown Unconstitutional”, BBC News, 2021, July 14. Интернет: <https://www.bbc.com/news/world-europe-57838615>, 4.1.2023.

²⁸ “Austria – Lex-Atlas: Covid:19”. Интернет: <https://lexatlas-c19.org/austria/>, 2.2.2023.

заразних болести у основи савезно питање у смислу законодавства и спровођења мера. Међутим, пошто су савезне покрајине значајно укључене у спровођење овог закона, не сме се потценити њихова политичка тежина. Како се све савезне покрајине нису увек слагале са строгим мерама које је предлагала савезна Влада, то је често успоравало њихову примену. Осим тога, како је пандемија напредовала, спремност да се поштују мере је опадала, о чему сведочи све већи број инфекција током јесени 2020. године и поново у марту и априлу 2021. године.²⁹ Трећа фаза мера Ковид-19 почела је у фебруару и марту 2021. године са све већом регионализацијом мера. У неким случајевима су декретовани обавезни излазни тестови за велика подручја савезних покрајина, а од почетка априла 2021. године први пут је забрањено строго затварање, не за целу земљу, већ само за три од девет савезних покрајина, укључујући и главни град Беч. Крајем маја 2021. године, мере су знатно ублажене. Туризам и догађаји су поново почели, на основу '3-Г-правила': (тестиран, вакцинисан или опорављен).³⁰

Питање обавезне вакцинације

Овај случај се односио на обавезну вакцинацију у складу са Законом о обавезној вакцинацији Ковид-19 објављеном у Федералном листу BGBl. I 4/2022 (COVID-19- Impfpflichtgesetz – COVID-19-IG).³¹ Парламент је 4. фебруара 2022. одобрио обавезну вакцинацију против Ковида-19. Правило је предвиђало обавезну вакцинацију за све особе старије од 18 година које живе у Аустрији. Обавезна вакцинација није могла бити спроведена принудним средствима. Закон је предвидео изузетке па су тако из обавезне вакцинације искључене труднице или особе чији имуни систем не би дао очекивану реакцију на вакцинацију против Ковид-19. Они који су желели да искористе предвиђене изузетке морали су да приложе лекарско уверење. Закон је овластио надлежног министра за доношење додатних подзаконских аката, Уредбе о обавезној вакцинацији против вируса Ковид-19 (донета 7. фебруара 2022), која је објављена у Федералном листу BGBl. II 52/2022 (COVID-19- Impfpflichtverordnung – COVID-19-IV). Министар је 11. марта суспендовао обавезну вакцинацију од 12. марта до 31. августа 2022. године. Подносилац захтева је било физичко лице, према законским условима обухваћено обавезном вакцинацијом. Подносилац захтева поднео је тужбу Уставном суду будући да му нису били доступни други правни лекови. Тужилац је навео повреду приватног живота, повреду телесног интегритета и повреду једнаког

²⁹ *Ibid.*

³⁰ *Ibid.*

³¹ "Verfassungsgerichtshof G 37/2022-22, V 173/2022-11", 23 June 2022. Интернет: https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_23.06.2022_G_37_2022_EN.pdf, 2.2.2023.

третмана пред законом. Поводом представке подносиоца из Беча који је, између осталог, тврдио да је обавезном вакцинацијом повређено право на поштовање приватног живота (чл. 8. Европске конвенције о људским правима), јер ово право укључује и слободу избора лекара и физички интегритет, Уставни суд је морао да оцени представку према чињеничном и правном стању у тренутку доношења одлуке, 23. јуна 2022. године. Тужилац је тражио да се утврди да ли су закон и пропис који предвиђају обавезну вакцинацију и повезане новчане казне уставно незаконити. Уставни суд је тужбу одбио. Суд је своје образложење започео подсећањем на неопходне услове за покретање поступка: мора постојати директна повреда права тужиоца и директно мешање у правну сферу тужиоца оспореним правилима. Сумирајући карактеристике закона о обавезној вакцинацији против Ковид-19 и повезаних прописа, Суд је подсетио на историју пандемије и реакцију законодавца на спровођење Закона о мерама Ковид-19 и његових прописа: ограничења изласка, забрана уласка, обавеза ношења маске и социјалне дистанце, као и ПЦР тестови су све мере којима се тежило да се сузбије ширење вируса Ковид-19. Када су вакцине постале доступне није постигнута довољна стопа вакцинације, па је у јесен 2021. године, због експоненцијалне стопе заразе и повезаног ризика од преоптерећења здравственог система, издата „забрана за невакцинисане особе.“ Обавезна вакцинација је посебно тешко задирање у физички интегритет и право на самоопредељење појединца, наводи Уставни суд у својој одлуци. Због тога се примењује строги стандард када се испитује да ли је обавеза вакцинације пропорционална. Члан 8. став 2. ЕКЉП наводи услове када је мешање у ово основно право дозвољено (уколико је предвиђено законом и неопходно је, на пример, ради заштите здравља). Закон о обавезној вакцинацији против Ковид-19 има за циљ високу стопу вакцинације како би заштитио особе које не могу имати користи од вакцинације из медицинских разлога или за које је ефикасност вакцинације смањена (рањиве особе). Закон о обавезној вакцинацији такође има за циљ да заштити функционисање здравствене инфраструктуре, а тиме и јавно здравље смањењем ризика од тешке прогресије болести након вакцинације. Поред тога, министар здравља обавезан је према Закону о обавезној вакцинацији да континуирано преиспитује да ли је вакцинација одговарајућа и неопходна за постизање ових циљева или да ли постоји једнако ефикасно, али мање наметљиво средство (нпр. обавезна вакцинација само за одређене професионалне групе). Као резултат ове сталне евалуације, која је Уставом обавезна, обавеза вакцинације је суспендована 12. марта 2022. године, због чега у овој правној ситуацији, у моменту одлучивања Уставног суда, нема уставних примедби на оспорене одредбе Закона о обавезној вакцинацији. Суд је, такође, подсетио на значај друштвене солидарности према којој се од сваког појединца може захтевати да прихвати низак здравствени ризик повезан са вакцинацијом како би се обезбедила заштита

угрожених људи (*Vavrička and others v. the Czech Republic*).³² Други важан циљ био је очување функционисања здравствене инфраструктуре у циљу заштите здравља свих грађана. У вези са наводним кршењем права на приватни живот, Суд је подсетио да је мешање дозвољено када је то законом предвиђено и када је та мера била сразмерна, односно неопходна за заштиту здравља или националне безбедности. Циљ парламента био је да се спречи ширење Ковид-19 путем веће вакцинације и да се одржи функционисање здравственог система. У том контексту, обавезна вакцинација би могла бити оправдана јер је била апсолутно неопходна за постизање циља. Потреба за обавезом била је и сразмерна будући да је била под надзором министра здравља. На основу овог континуираног праћења, услов за вакцинацију привремено је суспендован уредбом министарства. Суд је закључио да закон о обавезној вакцинацији против вируса Ковид-19 са системом овлашћења надлежног министра за доношење даљих прописа није нарушио начело законитости, те да је закон обезбедио битне елементе за доношење даљих прописа од стране министра (закон је обавезао министра да континуирано процењује и оцењује примереност и неопходност обавезне вакцинације). У погледу повреде телесног интегритета, суд је признао тешко задирање у право тужиоца, али је указао на одредбе које ублажавају интензитет оспореног правила.

Уставни суд Румуније

Уставни суд Румуније је 25. јуна 2020. године, на захтев Народног адвоката, оценио неуставним одредбе закона у области здравства и хитног налога Владе, којим је министар здравља овлашћен да предузме одређене мере којима се ограничавају основна права, попут мера принудне хоспитализације и карантина. У образложењу одлуке се наводи да, „изузетна и непредвидива природа стања ствари не оправдава непоштовање услова под којима се може ограничити вршење основних права и слобода, те да су мере о којима је реч требале да буду засноване на акту који има снагу закона, са јасним и ефикасним заштитним мерама против злоупотребе или дискреционих или незаконитих радњи”.³³

³² *Vavrička and others v. the Czech Republic*, Application no. 47621/13 and 5 others, judgment, Strasbourg, 8 April 2021. Видети: Јована Рајић Ћалић, „Импликације обавезне вакцинације против Ковид-19 на радни однос”, у: Ана Човић, Оливер Николић (урс), *Правни и друштвени аспекти вакцинације током пандемије Ковида 19*, Институт за упоредно право, Београд, 2022, стр. 136.

³³ “Covid 19 – Overview of Decisions in the period April – September”, Court of Justice of the European Union, Research and Documentation Directorate, 2021. Интернет: http://www.aca-europe.eu/flash/COVID/en/Flash-Covid-2021-01_EN.pdf, 23.2.2023.

Уставни суд Бугарске

Уставни суд Бугарске је 23. јула 2020. године стао на становиште да право на слободно кретање, економска слобода и право на рад, нису апсолутна права и да је њихово ограничење било само привремено, ради пропорционалног легитимног циља, гарантовања живота и заштите здравља грађана, због чега је интервенција државе у складу са Уставом оправдана легитимним циљем и у јавном интересу.³⁴

Уставни суд Словачке

Уставни суд Словачке усвојио је захтев за суспензију појединих одредаба Закона о електронским комуникацијама због непоштовања права на приватност и заштиту података о личности. Суд је пресудио да одредбе којима се успоставља систем за прикупљање идентификационих и локацијских података од стране телефонских оператера без претходног одобрења заинтересованих лица и њихов пренос Канцеларији за јавно здравље у оквиру борбе против Ковид-19, представљају посебно озбиљно мешање у права појединаца и да тиме нису понуђене адекватне гаранције против могуће злоупотребе таквих података од стране државних органа.³⁵ У периоду од неколико месеци, организације за заштиту људских права у више држава забележиле су случајеве кршења права на приватност и заштиту личних података, у вези са употребом мобилних телефона и мобилних апликација.³⁶

³⁴ *Ibid.*

³⁵ "Order of 13/05/2020, No PL. US 13/2020-103 (SK)", Ustavný súd Slovenskej republiky. Интернет: https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/1270838/PL_US+13_2020+-+Rozhodnutie+-+Uznesenie+z+predbezneho+prerokovania.pdf/464a47b6-66b4-4545-9a9f-eb0f10b4bd80, 23.2.2023.

³⁶ У Израелу је Уредба о ванредним ситуацијама, коју је Влада одобрила 17. марта, овластила Shin Bet, израелску службу за унутрашњу безбедност, да прима, прикупља и обрађује „технолошке податке“, укључујући податке о локацији од компаније *Telcos* без пристанка корисника, како би се проценило који су грађани били изложени вирусу. Министарство здравља шаље упозорења на телефоне људи и наређује им да се ставе у карантин. Влада је заобишла парламент у одобравању Уредбе о ванредним ситуацијама. Врховни суд Израела касније је пресудио да Влада треба да донесе закон којим се ауторизује да „испуњава принципе заштите приватности“. Премијер је у Русији 20. марта наложио Министарству комуникација да дизајнира национални систем за праћење људи који су били у контакту са пацијентима позитивним на коронавирус, користећи податке о локацији које пружају мобилни телефони. Првог априла министарство комуникација потврдило је да је направило систем, а од регионалних власти се захтевало да доставе спискове бројева мобилних телефона особа заражених коронавирусом, као и телефонске бројеве грађана који су у карантину код куће зато што су путовали у иностранство или су имали контакт са зараженим људима. У Еквадору је 16. марта председник издао уредбу којом је овластио владу да користи податке са сателитских и мобилних телефонских

Људи широм света сведочили су убрзаном увођењу појачаног дигиталног надзора и сужавању простора права и слобода за које су веровали да им рођењем припадају, а поједини футуристички филмови из деценија за нама почели су да личе на документарне филмове чији смо садржај почели свакодневно да живимо.

Савезни Уставни Суд Немачке

Савезни уставни суд Немачке одбацио је захтев да се привремено обустави примена одредбе државне уредбе против Ковид-19 која забрањује верским конфесијама да одржавају скупове ради заједничког богослужења. Потврђујући ову забрану у конкретним околностима случаја, Савезни уставни суд је нагласио, имајући у виду значај основног права на слободу вероисповести, а посебно гаранције слободног исповедања вероисповести, да потреба за таквом забраном мора бити строго процењена у сваком појединачном случају у светлу принципа пропорционалности, узимајући у обзир развој пандемије и научна сазнања у овој области.³⁷ Савезни уставни суд Немачке је привременом одлуком укинуо забрану демонстрација на основу тога што је предметном забраном прекршено основно право на слободу окупљања.³⁸ Такође, привременим налогом, Савезни уставни суд је наложио општини да одобри демонстрације на јавном тргу који се налази у тој општини, под условом да предметне демонстрације испуњавају одређене услове који се односе на превенцију инфекција. Суд је сматрао да је предметна забрана донета без испитивања могућности одобравања спорних демонстрација, уз предузимање

платформи за праћење људи који су тестирани позитивно на вирус, оних који су били у блиском контакту са неким ко је био позитиван, као и оних који имају симптоме и оних који су подвргнути обавезној изолацији због уласка у земљу из иностранства. У Кини је уведен нови систем под називом „Здравствени код“ (*Health Code*) који користи велики број мобилних података и тачака гео-локације које прикупиљају кинеске технолошке компаније како би се одредила жаришта. Апликација сваком од својих око 700 милиона корисника додељује једну од три боје: зелена омогућава неограничено кретање, жутој је потребно 7 дана карантина, а црвеној 14 дана карантина. Да би ушли у зграде, отишли до супермаркета, користили јавни превоз и кретали се по свом кварту, људи морају скенирати QR код на контролном пункту. Видети: *Mobile “Location Data and Covid – 19: Q&A”*, *Human Rights Watch*, 13 May 2020. Интернет: <https://www.hrw.org/news/2020/05/13/mobile-location-data-and-covid-19-qa>, 23.2.2023; Ана Човић, „Право на приватност и заштита личних података у доба пандемије Ковид-19”, *Социолошки преглед*, 2020, Vol. 54, бр. 3, стр. 678–679.

³⁷ “Order of 10/04/2020, 1 BvQ 28/20 (DE)”, Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/qk2000410_1bvq002820.html, 23.2.2023.

³⁸ “Order of 15/04/2020, 1 BvR 828/20 (DE)”, Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/rk2000415_1bvr082820.html, 23.2.2023.

мера предострожности, како би се ризик од инфекције свео на најмању могућу меру, што је *de facto* резултирало општом забраном свих демонстрација и стога је представљало ризик кршења основног права на слободу окупљања.³⁹ Привременим налогом, Савезни уставни суд је привремено суспендовао одредбу уредбе о борби против Ковид-19 државе Доња Саксонија којом се верским конфесијама забрањује да одржавају скупове ради заједничког богослужења. Таква потпуна забрана би ризиковала озбиљно подривање основног права на слободу веровања и, посебно, гаранције слободног исповедања вере. Суд је истакао да је наложио суспензију имајући у виду специфичне околности случаја, а посебно развој пандемије и чињеницу да је дотична верска заједница предузела адекватне мере за спречавање преношења коронавируса.⁴⁰

Питање обавезне вакцинације здравствених радника

Савезни уставни суд Немачке одобрио је обавезну вакцинацију здравствених радника против Ковида-19, одбацивши приговоре на ту меру, а претходно је одбио да обустави њену примену до доношења коначне одлуке.⁴¹ Већина подносилаца притужби је укључена у здравствени сектор и сектор неге, неколико подносилаца притужби било је у својству институција или организација у сектору здравства и неге, а неки подносиоци жалбе оспоравали су чињеницу да не могу да наставе са лечењем које им дају лекари, стоматолози или други пружаоци медицинских услуга који нису вакцинисани. Суд је оценио да је заштита угрожених људи у болницама и домовима за негу старих важнија од нарушавања права здравствених радника. Обавеза пружања доказа о вакцинацији против Ковид-19 одговара уставном закону. Законодавац би могао претпоставити да обавеза давања доказа о вакцинацији или опоравку наметнута целокупном особљу појединих институција и организација може допринети заштити живота и здравља угрожених група. Такође, Суд наводи да је у време усвајања закона, значајна већина научника претпоставила да је код вакцинисаних и опорављених особа мања вероватноћа да ће се заразити и да је стога мања вероватноћа да ће пренети вирус. Претпостављало се и да је вакцинисана

³⁹ "Order of 17/04/2020, 1 BvQ 37/20 (DE)", Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/qk20200417_1bvq003720.html, 23.2.2023.

⁴⁰ "Order of 29/04/2020, 1 BvQ 44/20 (DE)", Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/qk20200429_1bvq004420.html, 23.2.2023.

⁴¹ "Beschluss vom 27. April 2022 – 1 BvR 2649/21", Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2022/04/rs20220427_1bvr264921.html, 23.2.2023.

особа мање заразна и да је краће преносила вирус од невакцинисане особе. Научне организације које су саслушане као трећа стручна лица у овом поступку, углавном се слажу да вакцинација остаје ефикасна до релевантног степена, иако је ефекат смањен у поређењу са претходним варијантама. Суд даље наводи у свом образложењу, да у односу на информације које су биле доступне у тренутку доношења закона, што је одлучујући тренутак за оцену уставности, обавеза давања доказа о вакцинацији јесте сразмерна. Министар здравља Карл Лаутербах (*Karl Lauterbach*) саопштио је да је „држава у обавези да штити рањиве групе” и захвалио здравственим установама које су увеле обавезну вакцинацију, рекавши да су оне помогле да се спречи још смрти од варијанте коронавируса омикрон.⁴²

3) ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Бенџамин Френклин (*Benjamin Franklin*) сматрао је да они који могу да се одрекну слободе зарад мало сигурности, не заслужују ни слободу ни сигурност. Грађани широм света, у масовним демонстрацијама које су уследиле као одговор након вишемесечних ограничења и укидања основних људских права и слобода, дали су одговор на питање да ли су и до које мере спремни да жртвују слободу зарад сигурности. Након свега остаје отворено питање – да ли су овако строге мере ограничења и забране кретања биле неопходне и нужне како би се постигло сузбијање ширења коронавируса, и да ли би исти резултат био постигнут мерама којима би се у мањој мери задржало у права грађана? У пресудама уставних судова држава јасно се профилишу два пута – једним путем су ишли судови који су примат дали заштити основних људских права, упркос глобалној пандемији која је први пут, на такав начин, захватила готово сваки ћошак планете, а другим путем судови који су безрезервно, без довођења и у најмању сумњу исправност одлука државних власти, подржали сва уведена ограничења, одбацивши све или већину захтева за оцену уставности и законитости оспорених правних аката. Између путева права и путева неправна линија је увек била танка, а способност процене је осим знања из области права (или медицине), увек захтевала и одређену дозу духовности (лична веза са Богом, насупрот религијских ритуала и установљених форми чијим се практиковањем људи потврђују као духовни или верници), а на првом месту храбрости и интегритета да се стоји иза одлука које се доносе самостално, упркос притисцима у изазовним временима. Без духовности, коју су истицали и сви највећи научници схватајући њен значај у сопственом постојању и раду, способност да се исправно перципира усаглашеност нашег знања (или онога

⁴² „Немачки Уставни суд одобрио обавезну вакцинацију лекара против Ковида”, *Бета*, 19. мај 2022, <https://www.021.rs/story/Info/Region-i-svet/306075/Nemacki-Ustavni-sud-odobrio-obaveznu-vakcinaciju-lekara-protiv-kovida.html>, 12.2.2023.

што мислимо да знамо) са етиком и моралом, као и околностима у којима живимо и делујемо, битно је умањена и вероватно ће нас одвести на погрешан пут. Пут неправда који ће нам личити на пут права. Стари људи, необразовани, без школа и функција, имали су животне мудрости сажете у свега неколико речи, па смо још као мали научили да се „на муци познају јунаци” и „да су после битке сви генерали.” Тако данас, три године касније, лекар Бранислав Тиодоровић закључује да је „локдаун био неоправдан, али противепидемијске мере неопходне.”⁴³ Исти лекар је у децембру 2020. године, упозоравао неодговорне грађане да им се поново спрема ванредно стање, али и полицијски час, уколико не покажу одговорност.⁴⁴ „Струка” је, на то смо навикли, себе демантовала небројано пута у протеклом периоду. Аутор Бароус (*Robert Burrowes*) поставља питање „да ли елита манипулише нашим страхом, док сведочимо одбрани човечанства од елитног пуча у циљу одузимања основних права и слобода, освојених након вишевековне борбе”, док је аутор Пимента (*Emanuel Pimenta*) мишљења да је на сцени тиранија и крај слобода у облику у коме су нам познате.^{45,46} Такође, из Уједињених нација су упозоравали да време пандемије није време за занемаривање људских права, већ време када су она потребна више него икад, у циљу равномерног одрживог развоја и одржавања мира, јер се „глобална здравствена криза не може решити националистичким мерама, већ једино међународном солидарношћу и сарадњом”.⁴⁷ С друге стране, ауторка Драгана Ђорић наглашава да „вакцинација има карактер колективног права, да у пандемијским околностима има примат над осталим индивидуалним правима, а да право на избор постоји као суочавање са етичношћу сопственог избора”.⁴⁸ Ауторка Мирјана Докмановић истиче да је

⁴³ „Тиодоровић: локдаун био неоправдан, али противепидемијске мере неопходне”, Тањуг, 15. март 2022. Интернет: <https://nova.rs/vesti/drustvo/tiodorovic-lokdaun-je-bio-neopravdan-ali-protivepidemijske-mere-neophodne/>, 2.2.2023.

⁴⁴ „Тиодоровић: Ванредно стање и полицијски час могући ако не покажемо одговорност.” *Јужне вести*, 13. децембар 2020. Интернет: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Tiodorovic-Vanredno-stanje-i-policijski-cas-moguci-ako-ne-pokazemo-odgovornost.sr.html?c=Komentari>, 2.2.2023.

⁴⁵ Robert J. Burrowes, “The Elite’s COVID 19 Coup Against a Terrified Humanity: Resisting Powerfully”, *Global Research*, November 4, 2020. Интернет: <https://www.globalresearch.ca/elite-covid-19-coup-against-terrified-humanity-resisting-powerfully/5709479>, 4.1.2023.

⁴⁶ Emanuel D. M. Pimenta, “Brief Reflections on Covid-19, Tyranny and the End of Freedom”, 2020. Интернет: https://www.academia.edu/44567633/Brief_Reflections_on_Covid_19_Tyranny_and_the_end_of_Freedom, 4.1.2023.

⁴⁷ Sandro Mezzadra, Maurice Stierl, “What Happens to Freedom of Movement During a Pandemic?”, *Open Democracy*, March, 24, 2020. Интернет: <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/what-happens-freedom-movement-during-pandemic/>, 2.2.2023.

⁴⁸ Драгана Ђорић, „Вакцинација против Ковид 19 – право на избор појединца или обавеза заједнице?”, у: Ана Човић, Оливер Николић (урс), *Правни и друштвени аспекти вакцинације током пандемије Ковида 19*, Институт за упоредно право, Београд, 2022, стр. 32.

основна претпоставка за спровођење имунизације да „вакцина буде испитана, ефикасна и безбедна, посебно ако имамо у виду да су се у употреби против овог вируса нашле иновативне вакцине које се заснивају на генетском материјалу”.⁴⁹ Људска права представљају неизоставан елемент савремених устава и бројних закона, као и предмет великог броја ратификованих међународних конвенција. У државама које немају потпуно поверење грађана, јер нису ефикасне и успешне у обезбеђивању и заштити људских права у мирнодопским условима и онда када не постоји општа опасност или ситуација која захтева процену потребе и обима њиховог ограничења, за време ванредних догађаја и околности неповерење људи значајно расте, па се отвара и широк простор за изношење различитих „теорија завере” које људима, услед сумње у искреност и намере доносиоца одлука, почињу да делују реално и могуће.⁵⁰ Тако је у приватним разговорима, али и у медијима, граница између оправданих мера које се предузимају из најдубље бриге према човеку, као појединцу и друштву у целини и социјалног експеримента у коме смо узели учешће мимо своје воље, постала врло танка.⁵¹ Можда је последњи час да се запитамо – да ли ризикујемо да „постанемо друштво савршено здравих робота или робова”, у коме ће се наше здравствено стање потврђивати (одобравати) QR кодовима и мобилним апликацијама, колико вреди здравље поробљеног човека и ко од њега има користи?⁵² Одређене бојазни о прелазу са биометријског надзора „преко коже” на надзор „испод коже” чиповима, чине се оправданим.⁵³ Не смемо заборавити да од слободе нема важнијег добра, јер у њеном одсуству сва друга добра, слободе и права, губе смисао и постају неупотребљива. Пандемија није нестала, само се примирила. Питање је тренутка када ће се човечанство суочити са новим изазовом, у неком новом или сличном облику, и да ли ће и на који начин људи употребити стечена знања и искуства из претходног периода. Нажалост, до данас, људима историја никад није била учитељица живота.

⁴⁹ Мирјана Докмановић, „Обавезна вакцинација против Ковид-19 из перспективе људских права”, у: Ана Човић, Оливер Николић (урс), *Правни и друштвени аспекти вакцинације током пандемије Ковида 19*, Институт за упоредно право, Београд, 2022, стр. 60.

⁵⁰ Ана Човић, *op. cit.*, стр. 671.

⁵¹ *Ibid.*

⁵² *Ibid.*, стр. 682.

⁵³ Barrie Sander & Luca Belli, “COVID-19, Cyber Surveillance Normalisation and Human Rights Law”, 2020, *COVID 19 and International Law*, Интернет: <http://opiniojuris.org/wp-content/uploads/B.-Sander-J.-Rudall-eds-COVID-19-and-International-Law-Opinio-Juris-Symposium-copy-1.pdf>, 2.1.2023

4) ИЗВОРИ

- “Austria – Lex-Atlas: Covid:19”. Интернет: <https://lexatlas-c19.org/austria/>, 2.2.2023.
- “Beschluss vom 27. April 2022 – 1 BvR 2649/21“, Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2022/04/rs20220427_1bvr264921.html, 23.2.2023.
- Burrowes, Robert J., “The Elite’s COVID 19 Coup Against a Terrified Humanity: Resisting Powerfully”, *Global Research*, November 4, 2020. Интернет: <https://www.globalresearch.ca/elite-covid-19-coup-against-terrified-humanity-resisting-powerfully/5709479>, 4.1.2023.
- “Covid: Spain’s Top Court Rules Lockdown Unconstitutional”, BBC News, 14 July 2021. Интернет: <https://www.bbc.com/news/world-europe-57838615>, 4.1.2023.
- “Covid 19 - Overview of Decisions in the period April – September”, Court of Justice of the European Union, Research and Documentation Directorate, 2021. Интернет: http://www.aca-europe.eu/flash/COVID/en/Flash-Covid-2021-01_EN.pdf, 23.2.2023.
- Човић, Ана, Николић, Оливер, “The Right to Freedom of Movement During the Covid-19 Pandemic”, The XI International Scientific Conference *Archibald Reiss Days*, Belgrade: University of Criminal Investigation and Police Studies, 2021.
- Човић, Ана, „Право на приватност и заштита личних података у доба пандемије Ковид-19”, *Социолошки преглед*, 2020, Vol. 54, бр. 3.
- Ђорић, Драгана, „Вакцинација против Ковид 19 – право на избор појединца или обавеза заједнице?”, у: Ана Човић, Оливер Николић (урс), *Правни и друштвени аспекти вакцинације током пандемије Ковида 19*, Институт за упоредно право, Београд, 2022.
- Diaz, Maria Crego, Kotanidis, Silvia, “States of Emergency in Response to the Coronavirus Crisis”, EPRS – European Parliamentary Research Service, 2020. Интернет: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659385/EPRS_STU\(2020\)659385_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/659385/EPRS_STU(2020)659385_EN.pdf), 10.3.2020
- Докмановић, Мирјана, „Обавезна вакцинација против Ковид-19 из перспективе људских права”, у: Ана Човић, Оливер Николић (урс), *Правни и друштвени аспекти вакцинације током пандемије Ковида 19*, Институт за упоредно право, Београд, 2022.
- „Информација о новом корона вирусу на дан 22. мај 2020. године у 15 часова”, *Министарство здравља – Република Србија*, 22. мај 2020. Интернет: <https://www.zdravlje.gov.rs/vest/347701/informacija-o-novom-koronavirusu-na-dan-22-maj-2020-godine-u-15-casova.php>, 3.3.2021.
- Kokai, Peter, „Dr Tamaš Korhéc, sudija Ustavnog suda, o pravima tokom pandemije: U jednom slučaju, Vlada je dobila crveni karton”, *Magločistač*. Интернет:

<https://www.maglocistac.rs/drustvo/dr-tamas-korhec-sudija-ustavnog-suda-u-jednom-slucaju-vlada-je-dobila-crveni-karton>, 10.7.2021.

Маринковић, Танасије, „Неуставна наредба о забрани кретања”, *Данас*, 2. април 2020. Интернет: <https://www.danas.rs/drustvo/vladavina-prava/neustavna-naredba-o-zabrani-kretanja/>, 3.2.2023.

Mezzadra, Sandro, Stierl, Maurice, “What Happens to Freedom of Movement During a Pandemic?”, *Open Democracy*, March, 24, 2020. Интернет: <https://www.opendemocracy.net/en/can-europe-make-it/what-happens-freedom-movement-during-pandemic/>, 2.2.2023.

„Наредба о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Србије”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 34/2020, 39/2020, 40/2020, 46/2020 и 50/2020.

„Наредба о проглашењу епидемије заразне болести Ковид-19”, *Службени гласник РС*, бр.31/20.

„Немачки Уставни суд одобрио обавезну вакцинацију лекара против Ковида”, *Бета*, 19. мај 2022, <https://www.021.rs/story/Info/Region-i-svet/306075/Nemacki-Ustavni-sud-odobrio-obaveznu-vakcinaciju-lekara-protiv-kovida.html>, 12.2.2023.

“Order of 10/04/2020, 1 BvQ 28/20 (DE)”, Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/qk20200410_1bvq002820.html, 23.2.2023.

“Mobile Location Data and Covid – 19: Q&A”, *Human Rights Watch*, 13 May 2020, Интернет: <https://www.hrw.org/news/2020/05/13/mobile-location-data-and-covid-19-qa>, 23.2.2023.

“Order of 15/04/2020, 1 BvR 828/20 (DE)”, Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/rk20200415_1bvr082820.html, 23.2.2023.

“Order of 17/04/2020, 1 BvQ 37/20 (DE)”, Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/qk20200417_1bvq003720.html, 23.2.2023.

“Order of 29/04/2020, 1 BvQ 44/20 (DE)”, Bundesverfassungsgericht. Интернет: https://www.bundesverfassungsgericht.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/2020/04/qk20200429_1bvq004420.html, 23.2.2023.

“Order of 13/05/2020, No PL. US 13/2020-103 (SK)”, Ustavný súd Slovenskej republiky, Интернет: https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/1270838/PL_+US+13_2020+-+Rozhodnutie+-+Uznesenie+z+predbezneho+prerokovania.pdf/464a47b6-66b4-4545-9a9f-eb0f10b4bd80, 23.2.2023.

„Одлука о проглашењу болести COVID-19 изазване вирусом SARS-CoV-2 заразном болешћу”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 23/2020.

- Интернет: <https://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/eli/rep/sgrs/vlada/odluka/2020/23/1/reg>, 10.3.2020.
- „Одлука о проглашењу ванредног стања”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 29/2020.
- „Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине АР 1217/20 од 22. априла 2020”, *Службени гласник БиХ*, бр. 26/20. Интернет: <http://sluzbenilist.ba/page/akt/7XvnB8uDg48=>, 10.3.2023.
- „Одлука Уставног суда Босне и Херцеговине АР 3683/20 од 22. децембра 2020”, *Службени гласник БиХ*, бр. 85/20. Интернет: <http://sluzbenilist.ba/page/akt/4EeZhRWYGo0=>, 10.3.2023.
- „Одлука Уставног суда Републике Србије ИУо-45/2020 од 17. септембра 2020”, *Службени гласник РС*, бр. 126/2020. Интернет: <https://www.propisi.net/odluka-ustavnog-suda-rs-broj-iuo-45-2020/> 15.3.2023.
- „Они нису грађани” – изјава Макрона шокирала свет (5. јануар 2022), *Б92, Јутарњи лист*. Интернет: https://www.b92.net/info/vesti/index.php?uuu=2022&mm=01&dd=05&nav_category=78&nav_id=2083165, 10.3.2020.
- Pimenta, Emanuel D. M., “Brief Reflections on Covid-19, Tyranny and the End of Freedom”, 2020, Интернет: https://www.academia.edu/44567633/Brief_Reflections_on_Covid_19_Tyranny_and_the_end_of_Freedom, 4.1.2023.
- „Приопћење за јавност Уставног суда Републике Хрватске”. Интернет: https://www.usud.hr/sites/default/files/dokumenti/Priopcenje_za_javnost_sa_sjednice_Ustavnog_suda_RH_od_21.12.2021.pdf, 3.2.2023.
- „Професор: Ванредно стање оправдано, психофизички интегритет људи био угрожен”, *Н1*, 15. март 2021. Интернет: <https://n1info.rs/vesti/profesor-vanredno-stanje-opravdano-psihofizicki-integritet-ljudi-bio-ugrozen/>, 3.2.2023.
- Рајић Ђалић, Јована, „Импликације обавезне вакцинације против Ковид-19 на радни однос”, у: Ана Човић, Оливер Николић (урс), *Правни и друштвени аспекти вакцинације током пандемије Ковида 19*, Институт за упоредно право, Београд, 2022.
- „Решење Уставног суда Републике Србије ИУо-42/2020. од 22. маја 2020”, *Службени гласник РС*, бр. 77/2020. Интернет: <http://www.ustavni.sud.rs/page/predmet/sr-Latn-CS/16219/?NOLAYOUT=1>, 10.3.2020.
- Sander, Barrie, Belli, Luca, “COVID-19, Cyber Surveillance Normalisation and Human Rights Law”, 2020, *COVID 19 and International Law*. Интернет: <http://opiniojuris.org/wp-content/uploads/B.-Sander-J.-Rudall-eds-COVID-19-and-International-Law-Opinio-Juris-Symposium-copy-1.pdf>, 2.1.2023.
- Стјепановић, Богдана, „Вакцинација и слобода кретања”, у: (ур. Здравко Грујић) *Правни систем у времену нове реалности*, Правни факултет Универзитета у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици, 2021.

- „Тиодоровић: Ванредно стање и полицијски час могући ако не покажемо одговорност”, *Јужне вести*, 13. децембар 2020. Интернет: <https://www.juznevesti.com/Drushtvo/Tiodorovic-Vanredno-stanje-i-policijski-cas-moguci-ako-ne-pokazemo-odgovornost.sr.html?c=Komentari>, 2.2.2023.
- „Тиодоровић: локдаун био неоправдан, али противеписидемијске мере неопходне”, *Тањуг*, 15. март 2022. Интернет: <https://nova.rs/vesti/drustvo/tiodorovic-lokdaun-je-bio-neopravdan-ali-protivepidemijske-mere-neophodne/>, 2.2.2023.
- „Уредба о мерама за време ванредног стања”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 31/2020-3 од 16. марта 2020.
- „Устав Републике Србије”, *Службени гласник Републике Србије*, бр. 96/2006, 115/2021.
- Holder, Josh, “Tracking Coronavirus Vaccinations Around the World”, *The New York Times*. Интернет: <https://www.nytimes.com/interactive/2021/world/covid-vaccinations-tracker.html>, 15.3.2023.
- van Aardt, Willem, *Covid-19 Lawlessness*, Chicago: Mallard Publications, 2022.
- Vavrička and others v. the Czech Republic*, Application no. 47621/13 and 5 others, judgment, Strasbourg, 8 April 2021.
- “Verfassungsgerichtshof G 37/2022-22, V 173/2022-11”, 23 June 2022. Интернет: https://www.vfgh.gv.at/downloads/VfGH_23.06.2022_G_37_2022_EN.pdf, 2.2.2023.
- Viganò, Archbishop Carlo Maria, “Calls for Resistance Against New World Order”, Интернет: <https://www.youtube.com/watch?v=LpjLyу9j-KA>, 16.03.2022.
- Zambrano v. France*, 41994/21, 7 October 2021. Интернет: <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22tabview%22:%5B%22document%22%5D,%22itemid%22:%5B%22002-13421%22%5D%7D>, 10.3.2023.
- “WHO Coronavirus (COVID-19) Dashboard”, World Health Organization, 2023. Интернет: <https://covid19.who.int>, 15.3.2023.

5) ЗНАЧАЈ ЗА РЕПУБЛИКУ СРБИЈУ

У ситуацији ванредног стања одређена зајемчена права не могу се дерогирати. Међу њима су право на живот, слобода мишљења, као и забрана подвргавања медицинским или научним експериментима без слободног пристанка.⁵⁴ Ауторка Докамновић истиче да „имајући у виду преовлађујући утицај приватних донатора и фармацеутских корпорација на Светску здравствену организацију (СЗО), може се претпоставити да су њихови

⁵⁴ Мирјана Докмановић, *op. cit.*, 60.

интереси у основи форсирања вакцинације, као и да су они у позадини иницијативе за правно обавезујућу конвенцију о сузбијању пандемија која се припрема под окриљем СЗО”.⁵⁵ Један од представника правне струке, професор уставног права Танасије Маринковић, упозоравао је да је Наредба о ограничењу и забрани кретања лица на територији Републике Србије неуставна, те да се њом крши Уставом зајемчено право на слободу кретања, али и право на приватно окупљање свих грађана.⁵⁶ Такође, он наводи да се овом Наредбом уређује материја која је могла бити само предмет уредбе коју Влада доноси уз супотпис председника (члан 200. став 6. Устава), а никако наредбе једног министра, те да је сама та чињеница довољна да се наредба оспори пред Уставним судом, закључујући да министар унутрашњих послова уводи нове прекршаје у правни систем иако Устав јасно прописује да се „кривична дела и кривичне санкције одређују законом, од чега се не може одступити ни у ванредном стању”.⁵⁷ Маринковић такође наводи да смо „неколико месеци функционисали без Уставног суда; ванредно стање се уводи када је потребно да се нација спасе од неке опасности, али то није ванправно стање и не могу се предузимати свакакве мере. Уставни суд се није оглашавао све до 1. маја када су се по први пут увређено огласили; после је утврђено да је проглашање ванредног стања било оправдано, али та одлука Уставног суда је некавалитетна и изгледа као нека врста припремног акта, од тога да они не могу да улазе у чињенице па до тога што су они утврђивали чињенице без јавне расправе, стога решење није било на висини задатка”.⁵⁸ Он закључује да „то што су лица старија од 65 година могла да изађу једном у неколико дана у 3 ноћу у продавницу представља највеће прекорачење Устава”.⁵⁹ Значај пандемије и свих искустава стечених током њеног трајања за Републику Србију је исти као и за све друге државе – ова дешавања би требало да нас подсети на значај давања речи струци и њеном узимању у обзир приликом доношења одлука. Када заборавимо значај тога, неминовно као подсетник долазе не баш пријатна дешавања са којима се морамо суочити и за које последице неће сносити нико осим нас самих.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Маринковић Танасије, „Неуставна наредба о забрани кретања”, *Данас*, 2. април 2020. Интернет: <https://www.danas.rs/drustvo/vladavina-prava/neustavna-naredba-o-zabrani-kretanja/>, 3.2.2023.

⁵⁷ *Ibid.*

⁵⁸ „Професор: Ванредно стање оправдано, психофизички интегритет људи био угрожен”, *Н1*, 15. март 2021. Интернет: <https://n1info.rs/vesti/profesor-vanredno-stanje-opravdano-psihofizicki-integritet-ljudi-bio-ugrozen/> 3.2.2023.

⁵⁹ *Ibid.*

THE ROLE OF THE CONSTITUTIONAL JUDICIARY DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Abstract: Although it is well-known that the rights guaranteed by the Constitution can be limited only when this is allowed by law and to the extent provided by the Constitution, without encroaching on their essence or reducing their achieved level, while the law can prescribe the ways of their realisation when this is expressly provided by the Constitution and necessary due to the nature of the law itself, the previous years of living in a pandemic have raised many questions regarding the respect of these generally accepted provisions of the law. Is there always a balance between the possible restriction of rights and the purpose, i.e., are smaller restrictions resorted to if the purpose can be achieved with them, or does it happen that state authorities abuse the powers entrusted to them by the will of the citizens in situations where we are faced with some challenging circumstances that could not be accurately predicted and regulated during legal regulation in different areas? That is a question asked today, it seems, more often than ever before. In this paper, the author will try to answer the previously asked question after analysing the verdicts that the constitutional courts made in certain countries during the COVID-19 pandemic as a result of various procedures that were initiated. To what extent do the decisions of these courts differ from state to state? What were their decision-makers primarily guided by, and was the expected constitutional protection provided or was it absent?

Keywords: COVID-19, constitutional judiciary, human rights, abuse of state power.